

Natuurlijk Kapitaal verbindt maatschappelijke uitdagingen

Verslag deelsessies - 8 oktober 2020

Deelsessie 1	Behoud en versterking biodiversiteit
---------------------	---

Deelnemers

Ruben Post (reflectant), Hester Koning, Ko Melis, Anita Bijvoet, Marsha Wolfgang, Wouter van Heusden, Jorjaan van den H., Martine Meerburg, Cees van Straten (moderator), Brenda Poot, Joop van Bodegraven, Bart de Knegt (presentatie).

Presentatie Bart de Knegt, WUR

Conclusies onderzoek Bart:

- Veel kansen voor wederzijdse versterking.
- Biodiversiteit en Natuurlijk Kapitaal gaan niet altijd samen op.
- Hobbelen in de uitvoering, als je vanuit verschillende domeinen doelen wilt realiseren.
- Lastig maatregelen op elkaar afstemmen.

Advies aan beleid: kies adaptieve aanpak en daarbij al lerend zoeken naar maatschappelijke en ecologische meest optimale opties. Ruimtelijke uitwerking belangrijk.

Reacties uit de groep

Vraag Ruben: waar gaat het niet samen op? In samenhang klimaatakkoord en de Vogel- en Habitatdoelen. Doelbereik natuurlijke graslanden en bijvoorbeeld bossen plaatsen in natuurgebieden. Niet in gebied maar daarbuiten plaatsen.

Vraag Joop: is stevig onderbouwd de relatie tussen biodiversiteit, ecosysteemdiensten en NK? Kunst is vanuit twee aanvliegroutes te kijken naar de overlap. Waar raak je elkaar. Er is een relatie.

Vraag van moderator Cees: wat is jouw belang geweest om hier vandaag bij deze workshop aanwezig te zijn? Wat heeft het je tot op heden gebracht? Voor Joop is het: zoeken naar koppelingen, meer kennis vergaren vanwege eigen aanpakken meer inzicht krijgen.

Vraag Martine: nieuw in dossier. Werkt bij Rijksvastgoedbedrijf. Wat zijn de mogelijkheden om biodiversiteit te vermarkten? Biodiversiteit dus als kans? Antwoord Joop van Bodegraven: groot project aan de gang van verschillende Rijkspartners over de biodiversiteitswaarde gekoppeld aan financiële meerwaarde. Er zijn beleidsmedewerkers bij LNV die bezig zijn met vergroening van de gebouwde omgeving.

Reflectie Ruben: verfrissend dat NK en biodiversiteit uit elkaar gehaald wordt en zien dat het elkaar versterkt. In Bossenstrategie gebeurt dat ook al. Er is een advies gevraagd en opgeleverd door het College van Rijksadviseurs over bossenstrategie. Zeer lezenswaardig!

Extra middelen voor Stikstof-aanpak

Met provincies wordt gekeken hoe deze middelen goed ingezet kunnen worden. Blending the curve. Arsenal aan beleidsinstrumenten nodig. We redden het niet alleen met in investeren in natuur. Er zijn meer stappen nodig naar andere sectoren (bronaanpak). Aanvliegroute is nu de biodiversiteit. NK heb je nodig voor draagvlak voor natuurbeleid en financiering. Biodiversiteit en NK met elkaar verbonden.

Vraag Anita: is bezig om alles in één gebied bij elkaar te brengen. Wordt "dol" van verkenningen op deelterreinen. Er zijn heel veel programma's. Hoe kun je het zo doen dat er veel meer met elkaar verbonden kan worden?. Kan op Nationaal Programma landelijk gebied pionier gebieden aanwijzen? Volgens Wouter heeft de RVO capaciteit en middelen om de koppelingen in de pioniers gebieden te realiseren. Wouter en Anita maken afspraak contact met elkaar op te nemen om de suggestie van Anita in gang te zetten!

Vraag van moderator Cees: wat zien jullie vooral als kans? Genoemd worden: als beleidsmakers bij elkaar gaan zitten; NK en biodiversiteit bij elkaar brengen; echt op zoek naar partners; één concreet voorbeeld uitwerken en laten zien wat je daarbij kan; Bossenstrategie wat levert dat nu echt op?; praktijkpilots; komende 20 jaar defensie kazernes: wat gaan we daar op biodiversiteit meenemen?; NK en biobased bouwen.

Natuurlijk Kapitaal verbindt maatschappelijke uitdagingen

Verslag deelsessies - 8 oktober 2020

Wat spreekt aan?

Antwoord van Bart: bijdragen samen met beleid en praktijk. Uitnodiging om hiermee verder te gaan vanuit WUR. Antwoord van Joop: een aantal punten uitlichten: eerst gebiedsuitwerking en dan integrale aanpak: bijvoorbeeld de bossenstrategie voor Gelderland.

Wat is de grootste driver van biodiversiteitsverlies? Antwoord Bart: versnippering, tekort aan leefgebieden, klimaatverandering en exoten. Oplossing: vergroten van gebieden, verbinden.

Een vervolg van deze deelsessie wordt zeer op prijs gesteld!

Deelsessie 2	Natuur-inclusieve landbouw
---------------------	-----------------------------------

Deelnemers

Matthijs van Gent, Remco van den Bos, Marc Klieverik, Nicky Kruizinga, Henk Raven, Arjen Grent, Fleur Norbruis, Frank Cornelissen, Marscha Wolfkamp, Ilse Dankers, Mariska Harte

Presentatie Patrick Bogaart (CBS - Statistisch Onderzoeker / Data Scientist)

Reacties uit de groep

Marc: bij productieverlies bestuiving: Wat is investeringsvoordeel van bestuiving netto? Dit is een van de ecosysteemdiensten die we ook in de monetaire berekeningen hebben meegenomen. Niet paraat. Achteraf delen als ook de link naar de publicatie. Je kunt Patrick bereiken per e-mail: pw.bogaart@cbs.nl

Vraag van Patrick aan publiek: kunnen jullie iets met Natuurlijk Kapitaal bij de onderwerpen waar jullie je in je werk mee bezig houden? Marc: het is noodzakelijk. Huidig systeem loopt tegen grenzen aan, op termijn onhoudbaar. Technische oplossingen voldoen niet meer. Natuurlijk kapitaal is nog heel erg concept/abstract. Ik werk bij RVO.nl. Ik heb vanuit de beleidsdocumenten een leidraad, soort richting waarheen. Maar de boer wil concreet weten wat te doen. Men kiest nu dan vaak dan wel een eigen weg, vanuit de eigen interesse. Vanuit RVO wil je meer praten over toekomstmogelijkheden. Ik mis daarvoor de concrete harde getallen om het handen en voeten te geven. Wat levert het op voor een ondernemer? Eenvoudige rekensommen om het voordeel te laten zien nodig. Daarmee kun je met de mensen in gesprek gaan. De gebrachte voorbeelden erg welkom. Met meer pilots meer info.

Reactie van Patrick: daarom dit gesprek zo nodig. Eerder gewerkt met collectieven agrarisch natuurbeheer. Autonome resultaten nog niet zodanig dat omschakeling vanzelf gaat. Kijken hoe te financieren.

Reactie van Nicky: werkt aan de nationale bijenstrategie met 80 partners en ruim 100 initiatieven. Zie scenario en doorrekening voor omgeving: zou heel interessant zijn voor project, als je dit eenvoudig kan doen. Bijvoorbeeld bij het LTO project meester Bee. Wat brengt het zo'n boer concreet in geld? Stimuleert hiermee anderen. Daarbij is het vergelijken van x scenario's ook gewenst, bijvoorbeeld om als gemeente te kijken hoe je je doelen het beste haalt. En het cumulatief effect van verschillende de projecten/maatregelen is ook cruciaal. Bijvoorbeeld bij bijen zijn er diverse aspecten biodiversiteit tot en met beleving van bloemrijke bermen. Belangrijk dat ook 'kleine' dingen die gebeuren of zaken van weinig fysieke omvang (punt of lijnvormige objecten) zichtbaar worden op de kaart en in de cijfers

Overige gesprekspunten

Bestaat er LNV-beleid op Natuurlijk Kapitaal en helpen deze instrumenten om eraan te werken? Hoe omgaan met verschil macro-micro; of hoe beleid vertalen naar de individuele agrariër. Hoever kun je inzoomen of hoe specifiek kun je kijken? En kun je ook andere ecosteemdiensten betrekken? Opdat je in een gesprek met een agrarisch natuurbeheercollectief kunt bespreken wat goed gaat en waar nog aan werken valt.

De instrumenten zijn nog in ontwikkeling. Eerdere gesprekken betroffen vooral de zichtbaarheid van de inspanningen. Hoe echt aansluiten bij vragen in gebied. Is doel van de voorgenomen pilots, om

Natuurlijk Kapitaal verbindt maatschappelijke uitdagingen

Verslag deelsessies - 8 oktober 2020

gesprekken te hebben met stakeholders. Wat speelt er wat betreft natuurlijk kapitaal? Hoe kunnen we dat in een instrument verwerken? Tot nu toe werkten we data-gedreven, de informatie die er was. Nu kijken wat de (verdere) behoefte is om actoren te kunnen ondersteunen. Om dan vervolgens die informatie te zoeken, te kennen te geven dat die ontbreekt.

Ruimtelijke variatie zou zichtbaar moeten kunnen worden, nu niet altijd aandachtspunt in bronnenmateriaal. Satelliet/aardobservatie is mogelijk van zodanige kwaliteit dat ecologische kwaliteit/ ruimtelijk onderscheid te herkennen is, daar waar van belang.

Zijn er nog specifieke gebieden op het oog voor een pilot? Nog niet. GLB pilots geweest, regiodeal natuur-inclusieve landbouw Friese Wouden net niet.

Hoe kun je gebruik maken van de instrumenten? Er zijn hiervoor verschillende kanalen. Een grove kaart staat op de website CBS. Wageningen ontwikkelt een betere viewer. Groot deel van de informatie staat op ANK. Kijk vooral welke resolutie past. De gebruikte grid van de kaartlagen is 10x10 meter. Op welke schaal je werkt is afhankelijk van je beoogde doelen.

Reflectie Mariska

- Mengpaneel

Kaartjes later op een groter scherm. Onder de indruk van wat er blijkbaar kan met kaarten en analysetools. En mogelijke verbindingen. De analysetool intrigeert. Vragen bijvoorbeeld tussen relatie plaagbestrijders en productie opbrengst evident. Boer heeft ook interesse in klimaatopgave en andere doelen. Er is inzicht in de samenhang van de verschillende ecosysteemdiensten nodig. Voor de informatie en motivatie van de boer én van de beleidsmaker. Houtwallen x productie x kwaliteit bodem x co2 opslag, droogte. Samenhang is meerwaarde natuur-inclusieve landbouw. Nu mist vaak een goede onderbouwing van wat het echt doet.

Het zou mooi zijn als de instrumenten als een soort mengpaneel kunnen werken. Als 1 schuifje anders, wat betekent dat dan voor andere zaken Co2 opslag, water vasthoudende vermogen? Zit mengpaneel in systeem? Het natuurlijk kapitaal model kan werken met zowel maatregelen als scenario's. Zou dus prognostisch kunnen werken. Als dit, dan dat.....

De groep toont zich heel geïnteresseerd in een mengpaneel-instrument. Veel behoefte om samenhang te zien. Vanaf lokaal tot bovenregionaal niveau. Hoog-detailniveau handig. En inzicht in de ontwikkeling door de tijd (jaarkaarten) achteruit kijkend maar ook voorspellend.

- Monitoring

Voor wat betreft monitoring (= achteraf) gaat het om welke indicatoren je meet. Combineren ten behoeve van samenhang. Heel relevant. Vandaar paper. Afruil en synergie analyseren. Heel relevant voor beleidsevaluatie: effecten zien, beleid bijsturen. Bijvoorbeeld: veenweide, uitstoot per ha zelfde als 7 huishoudens. Daarmee geef je wel een soort grootte van een probleem aan. Patrick: goed punt kaartbeelden belangrijk, met hoog detailniveau. Beeld door de tijd heen ook van belang. Info per jaar bij elkaar. Tijdreeksen te maken. Systematisch in beeld.

- KPI's

Mariska: 2^e punt. Kringlooplandbouw. Ministerie van LNV werkt steeds meer met aandacht voor KPI's. Indicatoren om doelbereik te meten. Eventueel beloning eraan gekoppeld. Een KPI kan gebruikt worden voor meerdere doelen. Vraag aan Patrick: heb je in natuurlijk kapitaal gekeken of je indicatoren kunt visualiseren? Bijvoorbeeld ook bij stadslandbouw.

- Betrekken van agrarisch ondernemers bij de tool?

Dit gebeurde in verleden op projectbasis. Met personen die heel actief waren op de onderwerpen. Geen structurele plaats. Tegelijkertijd zijn we erg benieuwd wat boeren zelf zouden willen weten. Er komen nog meerdere rondes gesprekken waarbij we ook agrariërs en TBO's/RVB uitnodigen.

- Welke informatie is er?

Er is allerlei informatie behalve over biodiversiteit. Dit wordt heel slecht gemeten op landelijk niveau. Nog uit te zoeken hoe te kwantificeren, welke indicatoren per terrein/biotoop. Heel belangrijk om

Natuurlijk Kapitaal verbindt maatschappelijke uitdagingen

Verslag deelsessies - 8 oktober 2020

ontwikkeling biodiversiteit te kunnen volgen. Bijvoorbeeld als aandeel kruidenrijk grasland is gegroeid, en hoeveelheid vlinders ook, is er dan correlatie of niet? Vlinderstichting heeft nu project met agrarisch ondernemers.

- Beschikbaarheid data

Er is veel data maar niet alle data zijn openbaar en/of landsdekkend. Kijken hoe dan wel, bijvoorbeeld met aardobservatie, te meten.

Heb je hier wat aan gehad? - conclusies

Goed instrumenten te kennen, steeds nauwkeuriger, hou afstand, schijnwerkelijkheid door hogere precisie, verzuip er niet in.

Blij dat het veel concreter toegepast kan dan ik dacht. Denken in scenario's. regiodeal N NL. weer in gesprek met Noord-Friese wouden -boeren betrekken. Ik help graag.

RVO kan rol hebben met betrekking tot de agrarische data. Hier is nader gesprek voor nodig. Samen verkennen of cq. hoe informatie privacy-proof gebruikt mag worden?

Frank: stagiair milieuwetenschappen. Wetenschap gelooft in heiligheid data. Schokkend hoeveel data geheim kan worden gehouden, dat nu beleid soms maar op weinig data gebaseerd zijn. Openbaarheid data heel belangrijk. Bijvoorbeeld meer monitoring van de grondstoffenstromen op bedrijven. Iets waarvan je denkt dat data allang bekend zijn. Blijkt dan allemaal geheim te zijn.

Afronding – gehoorde behoefte – verdere afspraken

Maris: mooie middag. Geslaagd. Dank Patrick voor deskundige presentatie en inbrengen. Ook aanwezigen bedankt voor inbreng en houd contact! Behoeft aan:

- concrete getallen voor aan de keukentafel - interactief instrument om scenario's te vergelijken;
- cumulatieve berekeningen van verschillende (kleine) projecten in een gebied (zichtbaarheid);
- aansluiten bij vragen uit een gebied;
- beelden/doorrekeningen door de tijd heen;
- interactie van maatregelen, onderlinge beïnvloeding op verschillende indicatoren;
- inzicht in samenhang tussen verschillende ecosysteemdiensten (mengpaneel);
- inzicht in wanneer welk instrument te gebruiken en waar te vinden en hoe te gebruiken;
- verkennen toegang tot 'geheime (privé)' data, opdat beleid op meer data kan steunen.

Afspraken: [1] Fleur in gesprek CBS in gesprek Noord friese wouden; [2] RVO-CBS verkennen uitwisseling monitoringsgegevens.

Deelsessie 3	Waterbeheer en klimaatadaptatie
---------------------	--

Deelnemers

Gita Maas, Sabine Pronk, Michel Ronden (verslag), Catharine Crum, Siep Groen, Henk Merkus, Rob van der Veeren, Bernadette Botman, Margo Stam, Klaas de Vries, Maddalena Visser, Hans Hillebrand, Pim ten Haaf, René Boeters, René Breokhuizen.

Presentatie Bernadette Botman B2 Consultancy

Bernadette Botman van B2 Consultancy geeft een korte presentatie over de pilot Grevelingen – Volkerak Zoommeer. Dit project is een samenwerking van B2 met Royal Haskoning DHV en Rijkswaterstaat. Doel van de pilot is om wellicht op termijn te komen tot een 'Handreiking Natuurlijk Kapitaal en Ecologische Diensten' in alle grote wateren (Noordzee, Wadden, Zuidwestelijke Delta, IJsselmeer, Rivieren). In het lopende gebiedsproces Getij Grevelingen is een check gedaan op de aanwezige Ecologische Diensten in het gebied en met name de veranderingen daarin door introductie van beperkt getij. Er lag op dit punt al veel informatie vanuit de MKBA.

Natuurlijk Kapitaal verbindt maatschappelijke uitdagingen

Verslag deelsessies - 8 oktober 2020

Stakeholders in het gebied zijn naast de overheden de gebruikers van de Ecologische Diensten de water- en natuurbeheerders. Met name met de laatste twee groepen is intensief gesproken, met de overheden nog in beperkte mate.

Werken met 'natuurpunten'

Centraal in de pilot staat het werken met een systeem van "natuurpunten", vooral in de kwalitatieve zin, maar nog niet in geld uit te drukken. Introductie van beperkt getij in de Grevelingen zorgt voor het opheffen van zuurstofloosheid die nu in grote delen van het gebied speelt als gevolg van de afsluiting in haveleden en de levert daarmee nieuwe onderwaternatuur op, meer dynamiek in ecologische processen. Het zorgt hiermee voor een toename in de biomassa en biodiversiteit (onder water) en leidt daarmee tot meer ecologisch draagkracht van het systeem. Aan de andere kant betekent introductie van getij het verdwijnen van een deel van de aanwezige (boven water) natuur aangewezen N2000 doelen in het gebied, wat weer leidt tot de problematiek van benodigde (dure) compensatiemaatregelen. In de gesprekken met de stakeholders - gebruikers blijkt dat iedereen wel voordelen ziet in de toename van de natuurkwaliteit (meer schelpdierkwekerijen, meer (sport)visserij, meer duiksport). Voor de natuurbeheerders is er echter de vraag naar compenserende nieuwe eilanden en de wens voor 'visserij-loze' gebieden, met name bij de plaats van de nieuwe doorlaat. Hiermee is alleen een krachtig herstel van het natuurlijk kapitaal mogelijk wat vervolgens meer ruimte biedt voor (meer) gebruik. Het werken met het 'natuurpunten' systeem maakt inzichtelijk waar welke ontwikkelingen plaats vinden en wensen mogelijk met elkaar conflicteren. Het geeft ook bijzondere kansen aan.

Reacties uit de groep

De discussie wordt gestart vanuit twee vragen: [1] welke andere instrumenten en studies rondom natuurlijk kapitaal en ecologische diensten die in Grevelingen niet benut zijn kunnen relevant zijn voor planstudies op gebiedsniveau? en [2] waar lopen mensen in hun eigen werk tegen aan en kan een aanpak / analyse zoals met het natuurpuntensysteem daarin behulpzaam zijn?

Geplaagd door technische problemen komt de discussie niet helemaal uit de erf. Gevraagd wordt of het gebruik van de methode in gebiedsprocessen afhankelijk is van een grote mate van geëngageerdheid en een hoog (ecologisch) kennisiniveau? Zou het ook in landen als Vietnam geïntroduceerd kunnen worden? Volgens Bernadette begrijpt iedereen wel snel het denkkader wat er achter zit en is het vooral zaak de juiste woorden / taal te zoeken bij de groep stakeholders waar je mee praat. Gevraagd wordt of de aanpak van het Natuurlijk Kapitaal met het systeem van natuurpunten al doorwerkt in de MKBA en de besluitvorming rond verschillende ontwikkelscenario's die voorliggen. Volgens Bernadette is dat gedeeltelijk voor de casus Grevelingen omdat hier feitelijk al een keuze is gemaakt in de scenario's. Er komt nog een uitgebreidere kostenanalyse en uiteindelijk een MER. Het natuurpuntensysteem kan daarin wel een plek / effect krijgen. Het geeft immers een goed beeld van de effecten van de diverse ingrepen en maatregelen op de te onderscheiden Ecologische Diensten.

Een van de deelnemers meldt dat het systeem van 'natuurpunten' ook een rol zou kunnen spelen bij de lopende energieprojecten op de Noordzee. De laatste uitvraag naar een nieuw windmolenpark is bijvoorbeeld een 'natuurinclusieve tender' geworden. De inschrijvers moeten laten zien naast de effecten op de bestaande natuur ook welke 'natuurwinst' wordt gecreëerd met de ontwikkeling van het park. Maar wat is nu natuurwinst, zeker als meerdere inschrijvingen tegen elkaar afgezet moeten worden? Werken met 'natuurpunten' zou kunnen helpen.

Er wordt verder nog gewezen op de "dashboard" bij de projecten PAGW, waarin ook een poging om de biodiversiteit beter te duiden. Daarbij is naast de direct en indirecte effecten op de natuur een steeds belangrijker factor de sociaal-economische effecten van de ingrepen voor de ecologie in de grote wateren. Daarbij wordt al gewerkt vanuit het gedachtengoed van natuurlijk kapitaal / ecologische diensten. Je realiseert meer ecologische waarden die die je vervolgens (gepast) kan benutten. De sociaal-economische meerwaarde speelt zo een rol in de besluitvorming.

In 'hoe verder?' beeld bij Bernadette dat de gepresenteerde systematiek zeker zijn waarde heeft voor (lopende en komende) processen in andere grote wateren. Het zou goed zijn om eens verder door te denken hoe je de natuurlijk kapitaalrekeningen vooral ook kan gebruiken om scenario's op te stellen.

Deelsessie 4	Groene en Gezonde steden
---------------------	---------------------------------

Deelnemers

Andreas van Braam, Ton de Nijs, Bas Volkers, Ineke van Vliet, Cas Zeldenrust, Barbara van Eeckhoutte, Nicole Schell, Stephan Hermens, Rob Cohen, Wouter Goossens, Linda de Jong, Sanne Keessen, Marco Klaassen (verslag), Jacco Schuurkamp.

Presentatie Ton de Nijs

De hoeveelheid groen in steden is sinds de jaren '90 gedaald. Sinds een paar jaar gaat het percentage een klein beetje omhoog. De groene baten planner (GBP) wordt gepresenteerd m.b.v. scenario's Amsterdam.

Geeft deze presentatie nieuwe inzichten?

Andreas Braam LNV- gebiedsprocessen Noord-West. Dit is relevant voor de verstedelijkingsstrategieën die nu worden opgesteld (NOVI). Hoe positioneer je de waarde van groen in het landschap. De kosten worden gemaakt door andere partijen dan die er aan verdienen. Ik zie mogelijkheden om de business case anders / 'harder' op te stellen.

Stephan Hermens RVO.nl team Gebied en Ruimtelijke Ontwikkeling. Meer inzicht in werking GBP. Diverse aspecten kunnen een monetaire doorrekening krijgen. Water is van een andere orde.

Vraag: waarom kan niet meer gezegd worden over biodiversiteit? Doordat dat nu niet gebeurt wordt de positie van biodiversiteit juist zwakker als je met GBP gaat rekenen. Antwoord: dat is nog lastig te monetariseren omdat er nog geen publicaties zijn over de waarde in euro's. Misschien is er iets te berekenen. Bijvoorbeeld uitgaan van een gewenst aantal soorten in de stad en dan zien wat je moet doen om dat te realiseren. Er is wel waarde toe te kennen aan biodiversiteit. Vergelijk het agrarisch natuurbeheer. Boer krijgt vergoeding voor beheer, soms voor aantallen vogels. Zoiets zou je ook kunnen berekenen voor de stad. Stedelijk Natuur Beheer. Dat is zuiverder vanuit de maatschappelijke ambitie. Dit maakt het verschil tussen 'iets als vanzelf sprekend aannemen' en 'er iets voor over hebben'.

Barbara van Eeckhoutte RVO.nl team Gebied en Ruimtelijke Ontwikkeling/ Programma Wonen & Zorg onder de Taskforce Wonen en Zorg van VNG, Aedes, ActiZ en de ministeries van VWS en BZK.

Vraag: hoe geraken we buiten de 'eigen kring' van vergroeners? Wat is er nodig om bijvoorbeeld mensen die werken aan Welzijn en Gezondheid te betrekken? Antwoord van Susan Arts LNV: er wordt een interdepartementale werkgroep Groene Stad opgericht waarin ook het ministerie van VWS deel zal nemen. Men stelde vast dat elk ministerie vanuit verschillende invalshoeken dezelfde dingen aan het doen is. Er is behoefte aan meer afstemming. Susan Arts, min LNV, team Natuur en Samenleving neemt deel.

Bas Volkers: ministerie LNV, team Natuur en Samenleving. Ook op managementniveau is er Interdepartementaal overleg over Verstedelijking, met Groen als aandachtspunt. Vraag: zijn cijfers zoals van Amsterdam ook naar boven te halen voor heel het land? Er wordt nu een dossier Groen en de Stad op gemaakt ten behoeve van de komende kabinetsformatie. De Covid-19 situatie laat juist de waarde van Groen zien. Antwoord: hoe omgegaan is met het areaal nieuw groen in Amsterdam, kan aardig representatief voor heel Nederland zijn. Je ziet dat de gezondheidsbaten overheersten. Het onderwerp moet op de agenda gezet worden. LNV in samenwerking met ministerie van BZK. Natuurinclusieve verstedelijking voor de woningbouwopgave. Hier gezondheidsaspecten meenemen.

Barbara van Eeckhoutte. Vraag: de Taskforce Wonen en Zorg vraagt aandacht voor zorg in de Woonvisies van de Steden. Interesse in natuurinclusiviteit. Hoe kunnen we nu data van landelijke schaal op gemeentelijk niveau toepassen? Antwoord: Rixt de Jonge heeft aangegeven dat je per ecosysteemdienst kunt kijken op welke schaal data te gebruiken zijn. Gezondheidsdata zijn op nationaal niveau in paar dagen weer te geven. Met BZK budget beschikbaar te maken voor gemeenten.

- 1 'Tigron' engine
- 2 ESRI Urban module
- 3 Toolkit Klimaatbestendige Stad heeft modules wateroverlast, hitte, geluid

Natuurlijk Kapitaal verbindt maatschappelijke uitdagingen

Verslag deelsessies - 8 oktober 2020

Reflectie Jacco Schuurkamp, gemeente Den Haag

Ik ben al 10 jaar een evangelist Natuurlijk Kapitaal. Het blijft voor velen een nieuw onderwerp. Veel te overtuigen én nog veel uit te zoeken. Het gaat erom anders te gaan kijken. Is monetaire waarde de waarde waar je het over moet hebben? Bijvoorbeeld Den Haag heeft twee 'biotopen': het Strand en het Stadsgroen. Bij strand kun je voldoen met paar mooie strandfoto's, bij stadsgroen wordt om cijfers gevraagd.

Hoe kun je Waarde zichtbaar maken?

Laat ik gezondheid in cijfers zien of begrijpt een ieder dat meer spelende kinderen euro's bespaart? De vraag ligt voor "Wat voor stad je wilt zijn en Hoe je eraan gaat werken". Door de ontwikkeling van instrumentarium wordt langzaam steeds meer bekend over wat nu de vraag is. Inmiddels is steeds beter te onderbouwen dat de meeste winst valt te behalen in dicht bevolkte, minder rijke wijken. De business case is tot heden moeilijk rond te krijgen. Zoals Oscar Wilde al zei: Een cynicus is iemand die van alles de *prijs* en van niets de *waarde* kent.

Biodiversiteit is lastig grijpbaar, in beeld te brengen zoals magnetische velden bij stroom. De effecten van de dreigende biodiversiteitsramp zijn wel in beeld te brengen.

Een grote vraag is hoe je Integraliteit definieert voor de Woonopgave. Natuurlijk kapitaal heeft een grote niet-monetaire rol. Onderzoek wat er gebeurt als je pleinen en straten anders inricht. Doe lokaal empirisch onderzoek naar effecten in plaats van driedubbel blind in laboratorium. Betrek ook MBO-scholen in je onderzoek. Daar zit je sociaal kapitaal met andere handel- en denkwijzen.

Een GBP verkenning geeft een opbrengstpotentie. Een eerste stap in je discussie Wat het je waard is, nog los van Hoe te realiseren. De zorg slokt een groot deel van de rijksbegroting op. Als je iets kunt bezuinigen en daarmee een revolving fund kun oprichten, produceer je een groot potentieel. Van het Rijk vraag ik vooral om de Doelen duidelijk te maken met een aanbod erbij. Zodat gemeenten (kunnen) gaan handelen.

Reacties uit de groep

Barbara: ik vermoed dat bestuurders toch nog vaak sectoraal kijken/denken – en minder integraal. Je komt er als je samen op zoek gaat/ ervaringen deelt. Ga het op gang brengen – lok uit om er meer aan te doen! En doe zowel korte experimenten als diepgaand onderzoek. Laat het zien!

Ton: RIVM werkt met partners in het programma Water en Klimaat onder andere aan klimaatadaptatie met medeneming van sociale, leefbaarheids- en gezondheidsaspecten.

Lastig: de politieke werkelijkheid komt vaak niet overeen met wetenschappelijke feiten. Het wordt inzichtelijk als je kunt laten zien wat een groot bouwproject voor een stad doet met of zonder groene toevoegingen. Daarmee zou een bestuur andere afwegingen kunnen maken.

Concluderend

We gaan slordig met kansen om. De huidige organisatie van gemeenten/overheden werken niet effectief. Wat gaan wij doen voor **vervolgstap**?

- Gemeente Den Haag gaat graag in open gesprek met LNV en VWS om te kijken erom geconstateerde institutionele problemen heen gewerkt kan worden. Systematisch analyseren van ervaringen om te zien hoe te veranderen, wat op lokaal niveau nodig is. Onderzoek én praktisch. Susan, Bas, Jacco + I&W (via Susan).
- Natuurinclusieve verstedelijking. Cijfermatige onderbouwing vanuit Natuurlijk Kapitaal rekeningen (ook biodiversiteit!) t.b.v. gesprekken besluitvormers. Min LNV (Bas) neemt dit mee in overleg met BZK/E&W m.b.t NOVI.

Deelsessie 5	Duurzaam Gebruik Landelijk Gebied.
---------------------	---

Deelnemers

Douwe Jonkers (reflectie), Teddy Buningh, Fokke Fennema, Alexander Verkerk, Dirk Jan van der Hoek, Lars Hein (inleider), Jeroen Heijmerink (moderator), Marscha W, Marijke Andrea, Karel Haan, Björn Volkerink, Margo Mulder, Patrick Goorhuis, Eva Feijen, Irma Thoen, Erwin Maathuis, , Helen Gonzales, Pieter Joop,

Verduidelijkende vragen

Veel gedetailleerde informatie. Hoe makkelijk op te schalen naar rijks of provinciaal niveau? Bundelen? Ja dat is heel makkelijk, maar maak het ruimtelijk expliciet. Voorwaarde is dat je Mits elkaar updates geeft.

Marijke: is het mogelijk vermeden kosten mee te nemen of richt het systeem zich vooral op het hier en nu? Systeem richt zich op het nu, om te monitoren in tijd en ruimte, fysiek en economisch. Voor toekomst scenarioanalyse, beleidsopties doorrekenen is een extra stapje nodig om beleidsinfo te koppelen aan de beschikbare Natuurlijk Kapitaal rekeningen. Moeilijkheidsgraad verschilt, afhankelijk van specifieke voorgestelde scenario/beleid.

Bjorn: hoe zit het met maatschappelijke kosten en baten van ander landgebruik? Nu uitgegaan van huidige landgebruik. Verandering vraagt modelletje om nieuwe gegevens in te kunnen voeren. Bv landbouw naar bos. Data doorvoeren en dan komt er iets uit. Dus ook hier: met extra stapje uit te rekenen. Daarmee kun je nieuwe kansen bepalen en wellicht meer draagvlak voor de ontwikkelingen verkrijgen.

Dialogo: wat vinden jullie ervan, wat kun je ermee in je eigen werkzaamheden?

Meegelusterd. Bezig met collega's aan het nadenken hoe de toekomstige landbouwkaart van NL er uit zou zien. Dit seminar helpt om gedachten aan te scherpen. Het is een uitdaging om huidige gebruikers te overtuigen dat het anders moet. Tegelijkertijd komt zo'n Natuurlijk Kapitaal rekening wat technocratisch over. Maatschappelijke doelen komen niet altijd in lijn met private doelen. Als een bedrijfsmatige invulling met minder maatschappelijke baten privaat wel een hoog saldo geeft, is het lastig. Het is een worsteling om verandering te presenteren in gesprekken in het gebied. Nu baat voor de boer, kosten voor de maatschappij. Het is wachten op boeren die beseffen dat het zo niet goed gaat. Dan helpt het inzicht in hun uitstoot om een extra zetje te geven. En als hij/zij dan met relatief eenvoudige maatregelen de uitstoot kan verminderen, zou het kunnen gebeuren. Je moet niet direct campings op vogeltjes land verwachten. Als de maatschappelijke kosten voor de maatschappij te hoog gevonden worden, zou je kunnen gaan nadenken over compensatie voor die boer. Beleidsmatige prioriteiten stellen met behulp van kosten en baten.

Marijke: denken vanuit het perspectief van de boer. Deze kijkt integraal naar zijn bedrijf. Wat gaat ten koste van opbrengsten en wat staat daar tegenover. Dat is met deze modellen in beeld te brengen. We hebben het over urgentie. Houd daarbij het lange termijn perspectief in de gaten. Wijziging is afhankelijk van de mogelijkheden van afbouw (levensfase) van de onderneming, investerings-termijnen, leeftijd, opvolger etc.. Niet iedereen zit in dezelfde fase. Dat is lastig in modellen mee te nemen.

Derk Jan. wat is nodig voor de lokale actoren om een stap vooruit te zetten?

In welke mate extensiever boeren, hoeveel natter. Andere gewassen? De Natuurlijk Kapitaal rekening kan dit uitrekenen.

Lars: in gesprek met boeren in Friesland verwijzen we ook wel naar andere vergelijkbare gebieden (Groene hart) waar het beter gaat. Hoe kun je wel opschuiven met drainage peil? Waarom lukt het daar wel en zou het hier niet kunnen? Andere discussie op basis van feiten in plaats van 'Jullie Moeten'. Hoe je in gesprek gaat hangt ook af van wat je als overheid in wilt zetten: termijn, vrijwillige basis, dwingend beleid, compensatie, uitkopen, ander geld inzetten. De Natuurlijk Kapitaal rekening bepaalt die inzet niet, geeft niet dat antwoord. Wel het resultaat van een beslissing. Vergelijk met economische statistieken. Nationale rekeningen geven gedetailleerd weer wat er gebeurt in de economie. Maar maken niet de keuze of geld in wordt geïnvesteerd in onderwijs, bepaalde sectoren of belastingverandering. Je haalt er dus informatie uit maar de politiek bepaalt de keuzes.

Natuurlijk Kapitaal verbindt maatschappelijke uitdagingen

Verslag deelsessies - 8 oktober 2020

Vraag van Lars. er is nu zo'n 25 mensjaar in de Natuurlijk Kapitaal rekening geïnvesteerd. Nuttig en interessant geweest. Hoe onze info het best beschikbaar maken opdat gebruikt wordt. Bijvoorbeeld kaarten, rapporten, maandelijks update?

Reflectie Douwe

Natuurlijk kapitaal Atlas en Rekening beschikbaar. Wie is je klant? Voor veenweide zie ik veel potentie om het instrument in te zetten. Waar liggen de kosten, hoe zijn deze verdeeld over regio's? Toevoegen Infrastructurele kosten zou ook mooi zijn, heel belangrijk. Dit instrument kan helpen om gebiedsprocessen vorm te geven. Gaat nu gebeuren vanuit Veenweide problematiek. Juli kamerbrief Veenplan. Klimaataanpak c.q. CO2 besparen door vernatting. Vraagt om aanpassing van de ondernemers: minder opbrengst, andere bedrijfsvoering. andere gewassen, stoppen, etc.. er is een reeks van mogelijkheden. Het vergt een stevig gebiedsproces om te kijken hoe de lokale situatie in elkaar steekt. Welke oplossing ligt in welk gebied het meest voor de hand.

Het zou mooi zijn als we de maatschappelijke kosten-baten situatie konden verbinden met de economische aspecten van de situatie van de boer. Dit is afhankelijk van zijn bedrijfsfase. Gebiedsaanpak, keukentafelgesprekken. De provincies zijn de trekkers van de Veenweideprocessen. Het gaat om Toekomst gesprekken. Dit instrument helpt hier erg bij. Wat nog nodig? Maatschappelijke kosten die elders liggen brengen bij waar de baten liggen. (nu is de boer met zijn bedrijf bezig, let niet zo op CO2 e.d.) CO2 kosten in rekening brengen bij veroorzaker. Dan gaat het beter lopen. Bied anderzijds ook kansen voor de boeren om te verdienen aan het vermijden van emissies of voor CO2 opslag. Voorbeeld: ValutaVoorVeen. Verdienmodellen voor de boer = toekomstperspectief bieden aan ondernemer. De politiek wil anders niet de stekker er uit trekken. Nu is uitkoop en omvormen naar natuur vooral het perspectief. In de toekomst kijken naar andere modellen opdat de ondernemer het bedrijf kan houden, bijvoorbeeld CO2 credits.

Hoe krijgen we de info bij de geïnteresseerde beleidsmedewerksters van de ministeries/ Provincies.? Overdragen GIS kaarten is niet voldoende. Hoe meer doelgericht informatie bieden?

Het momentum is er nu! Met budgetten vanuit het Veenplan. Regeling 100 miljoen voor de provincies voor het opstarten van deze gebiedsprocessen. Nu aan de slag.

Waar zit de bottleneck bij de klant, de provincies.?

Idee is om niet aparte gesprekken bij elke gemeente/provincie maar bv wel een 'cursus' voor een groep geïnteresseerden. Met beschikbare info. Hoe verbinding praktisch leggen?

De organisatiestructuur van het Veenplan werkt met regionale veenweidestrategieën. Daarboven staan een werkgroep en een regiegroep met veel provinciale vertegenwoordigers. Daar kunnen we een gezamenlijke bijeenkomst voor organiseren met ruimte voor extra deelnemers. Daar kun je uitgebreider laten zien wat er mogelijk is..

Wanneer je gaat samenwerken is het van belang dat de provincies heel helder de beleidsvragen formuleren die zij beantwoord willen zien. Zodat je samen op kunt werken.

Lastig vooraf aan gebiedsproces. Ontwikkelt zich gaande weg. Wel startvragen te formuleren.

Andere acties?

Alexander: weten de boeren (belangenorganisaties) van deze Natuurlijk Kapitaal rekeningen? Boeren kunnen zich onderling vergelijken. Benchmarken om meer te verdienen. Het contact met ondernemers is beperkt. Lars is in gesprek met stichting Weiland die rechtstreeks contact met boeren heeft. Zij kunnen inloggen in op eigen percelen. Info invoeren, bijvoorbeeld pesticidegebruik. Er is een relatie met Friesland Campina en de biodiversiteitsmonitor. CO2 emissie uit veen of andere ecosysteemdiensten zitten er nog niet in. Kan uitgebreid worden. Gesprek hoe in te bouwen, betekenis van de informatie, betrouwbaarheid.

Lars: altijd te bereiken per e-mail. Ga graag in gesprek.

Marijke: interbestuurlijk programma Vitaal platteland 15 gebieden. Kan het ook interessant voor zijn. 2x/jaar workshop. Daar zouden we dit kunnen presenteren. Nu eerste kennismaking. Mogelijk volgen er meer.

Natuurlijk Kapitaal verbindt maatschappelijke uitdagingen

Verslag deelsessies - 8 oktober 2020

Afspraken

In overleg met Douwe een presentatie geven aan (uitgebreide) werk- (en stuurgroep) Veenweide

In overleg met Marijke een presentatie geven bij een workshop van het interbestuurlijk programma Vitaal Platteland

Er komen meer presentaties van het Natuurlijk Kapitaal instrumentarium.

Deelsessie 6	Infrastructuur en natuur
---------------------	---------------------------------

Deelnemers

Liesbeth Kap, Wessel Dikker Hupkes, Judith Gerretsen (verslag), Wim Schoorlemmer, Albert Vliegthart, Bart Specken, Peter Wichman, Mandy Eerens, Marjolijn Lof.

Presentatie Marjolijn Lof, WUR

Voorbeelden van ecosysteemdiensten passeren de revue. Vraag van Marjolijn wat zijn interessante diensten? Albert gaf als programmamanager Infranatuur ook voorbeelden van ecosysteemdiensten.

Wessel: geeft aan dat er een Kamerbrief gereed is vanuit 5 ministers geschreven vanuit LNV minister Schouten over Infrastructuur: fysieke ruimte bezit in potentie natuurwaarden: conclusie naar aanleiding van de presentatie is dat er nog veel meer kansen dan alleen natuurwaarden.

Kansenkaart richting alle grondpartijen vanuit Rijksoverheid spreekt Wessel erg aan. Is meer voor Programma Natuur dan Programma versterking biodiversiteit.

Natuurlijk kapitaal: fascinerend thema. Essay met interesse gelezen. Gedachte die op komt is het een middel of een doel? Heb je hiervoor een Nat. Kap. Accounting nodig? Of kun je ecosysteemdienst realiseren zonder meten en monitoren? Is dit het instrument? Of hebben we andere dingen nodig?

Albert: wij hebben beide zaken nodig. Op bestuurlijk niveau geven de modellen de harde feiten aan. In de gebieden kunnen we aan de slag. Het valideren, salderen nodig om de urgentie te duiden, daarnaast niet wachten en aan de slag gaan. Is het een middel of een doel?

Techniek: kansenkaart, landinrichting inzetten.

Natuurlijk kapitaal is een middel. Het is belangrijk om te weten wat de trends zijn. Gaat niet zo zeer om de waarden. Eerder over ruimtelijke patronen ook uitgezet in de tijd.

Met Natuurlijk kapitaal kunnen ook negatieve effecten in kaart worden gebracht. Invasieve exoten in kaart brengen. Veel soorten geeft negatief kapitaal. Als voorbeeld werd rode rivierkreeft gegeven. Brengt heel veel kosten met zich mee. Hiermee kun je beleid maken ook regionaal. In goede MKBA komt winst en ook de kosten als je het ecosysteem niet op orde hebt.

Zorg dat tegenstelling tussen landbouw en natuur kleiner wordt. Vanuit bodemstrategie LNV wordt hiernaar gekeken. Ook hier kan natuurlijk kapitaal een meerwaarde hebben.

Eigenaren van Rijksgronden scherp in het vizier hebben. Vanuit Infranatuur ligt er een soortgelijke kaart.

Vervolg van deze deelsessie wordt op prijs gesteld.